

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.134
Прикарпатського національного
університету імені Василя
Стефаника
доктору політичних наук, професору
Дерев'янку Сергію Мироновичу
76018, вул. Шевченка, 57,
м. Івано-Франківськ)

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри політології
Львівського національного університету імені Івана Франка
Романюка Анатолія Семеновича
на дисертацію Івасюка Івана Івановича
**«Регіональна політика територіальних громад гірських населених
пунктів Карпатського регіону»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У контексті поглиблення процесів децентралізації в Україні зростає значення ефективного функціонування територіальних громад як ключових інституцій місцевого самоврядування. Особливої уваги потребує аналіз розвитку та реалізації регіональної політики у специфічних природно-географічних умовах, зокрема у гірських районах, де місцеві громади стикаються з унікальними соціально-економічними, інфраструктурними та екологічними викликами.

Карпатський регіон, як територія з високим рівнем етнокультурного різноманіття та природоохоронної значущості, потребує особливих підходів до управління розвитком громад, з урахуванням гірського рельєфу, складної логістики, обмеженості доступу до ресурсів. Саме в цьому контексті постає необхідність комплексного дослідження регіональної політики територіальних громад, орієнтованої на збалансований розвиток, збереження людського потенціалу в умовах децентралізованого управління.

Зважаючи на сучасні геополітичні та безпекові виклики, що постають перед Україною, розробка ефективних механізмів підтримки спроможності

гірських громад у стратегічно важливих прикордонних регіонах набуває не лише соціального, а й національно-стратегічного значення. У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій та зростаючої складності управлінських процесів в регіонах особливої актуальності набуває вивчення механізмів реалізації регіональної політики. Таке дослідження є важливим для розроблення ефективної моделі територіального управління, яка б відповідала викликам сьогодення та ґрунтувалася на принципах сталого розвитку, забезпечення соціальної згуртованості, посилення демократичної участі та підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування і територіальних громад. Формування подібної моделі сприятиме досягненню збалансованого розвитку регіонів та зміцненню їхньої конкурентоспроможності в умовах децентралізації та інтеграції до європейського простору.

У зв'язку з цим тема дисертаційної роботи є безперечно актуальною, адже вона поєднує сучасні виклики регіонального розвитку з нагальними потребами територіального управління, що має безпосередній вплив на ефективність державної політики у гірських регіонах України.

Оцінка змістового наповнення дисертації, рівня реалізації дослідницьких завдань та володіння методологією наукового пізнання. Ознайомлення з дисертаційною роботою І.І. Івасюка свідчить про високий рівень опрацювання досліджуваної проблематики, що засвідчує глибину наукового аналізу та фундаментальність дослідницького підходу автора.

Дисертація включає вступ, три з розділи, кожен з яких поділено на три підрозділи, висновки, список використаних джерел (314 найменувань), а також додатки, що займають 6 сторінок. Загальний обсяг роботи становить 233 сторінки, з яких основна частина дослідження охоплює 185 сторінок.

Зміст дисертаційного дослідження свідчить про належний рівень наукової підготовки здобувача та вміння працювати з категоріальним апаратом сучасної політичної науки. Структура дисертації є чітко вибудованою, а логіка викладу забезпечує послідовне розкриття дослідницьких завдань.

У вступній частині (с. 16–24) автор обґрунтовує актуальність теми, формулює мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначає методологічні підходи.

У дисертаційному дослідженні чітко окреслено мету, яка логічно витікає з актуальності проблематики та визначає загальний вектор наукового пошуку: науково-теоретичне обґрунтування особливостей здійснення регіональної політики територіальними громадами на прикладі гірських населених пунктів Карпатського регіону в умовах збройної агресії російської федерації проти України та реалізації євроінтеграційного курсу держави.

Відповідно до визначених (с.18) об'єкта (територіальні громади як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні) та предмета (політологічний аналіз особливостей функціонування територіальних громад в умовах європейської інтеграції та збройної агресії російської федерації проти України) дослідження та мети дослідження у дисертації обґрунтовано сформульовано основні дослідницькі завдання (с. 17-18).

Також у вступі окреслено положення, що містять наукову новизну, розкрито прикладну значущість отриманих результатів, наведено відомості про апробацію основних положень дисертації.

У першому розділі автор висвітлює категоріальний апарат та методологічну базу дослідження. Подано визначення територіальної громади та розкрито специфіку регіональної політики як предмету політичної науки. Другий розділ присвячено аналізу інституційного оформлення громад, політичних процесів у гірських регіонах, а також особливостей функціонування громад у соціально-економічному та гуманітарному вимірах. Третій розділ висвітлює вплив євроінтеграційних процесів на розвиток громад, розкриває потенціал транскордонного співробітництва, пропонує стратегії розвитку та моделі адаптації громад до сучасних викликів.

Кожен розділ має чітку логіку викладу, опирається на сучасну наукову літературу, аналітичні матеріали, що забезпечує високу обґрунтованість положень та висновків, які базуються на комплексному аналізі політичних

процесів, що супроводжують реалізацію регіональної політики у гірських територіальних громадах Карпатського регіону, з урахуванням сучасних викликів децентралізації та безпекової ситуації в Україні.

Висновки дисертації (с. 178-185) мають логічну завершеність і структуровані відповідно до поставлених у роботі дослідницьких завдань, що забезпечує їхню змістову узгодженість із основним текстом та загальною концепцією дослідження.

У цілому, зміст дисертації характеризується належним теоретичним опрацюванням теми, системним підходом до аналізу регіональної політики територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону, а також достатнім рівнем узагальнення емпіричних даних. Виклад матеріалу відповідає сучасним науковим стандартам, а висновки є логічним завершенням проведеного дослідження і мають практичне значення для розвитку місцевого самоврядування та регіональної політики в Україні.

Здобувач продемонстрував здатність самостійно формулювати наукові положення, аргументовано обґрунтовувати висновки та застосовувати відповідні методи аналізу у межах обраної теми.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у формуванні нового підходу до розуміння регіональної політики територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону.

У дослідженні сформульовано науково обґрунтовані положення щодо особливостей формування та функціонування територіальних громад у гірських регіонах, з урахуванням соціально-економічних, географічних і демографічних умов, що дозволило окреслити специфіку їхнього політичного становлення.

Належну увагу приділено аналізу ролі молодіжних рад як інструменту активізації участі молоді в системі місцевого врядування, а також запропоновано класифікацію механізмів громадської участі у процесі ухвалення управлінських рішень (с. 83-91).

Визначено ключові фактори, що впливають на реалізацію освітньої та культурної політики в гірських територіальних громадах у межах реформи децентралізації (с. 120-131).

Уточнено функціональну специфіку органів місцевого самоврядування в умовах нової адміністративно-територіальної організації, а також розкрито економічний потенціал громад через призму розвитку аграрного сектору та туризму (с.100-112).

У роботі також розглянуто перспективи формування соціально орієнтованої політики в умовах воєнного стану та окреслено орієнтири для післявоєнного відновлення інфраструктури й забезпечення сталого розвитку гірських територіальних громад (с. 104, 143).

Дослідження сприятиме подальшому розвитку методологічних підходів до аналізу місцевого самоврядування, зокрема в аспектах стратегічного планування розвитку гірських територій, оцінки ефективності управлінських рішень і впливу євроінтеграційних процесів на функціонування громад (с. 161-165).

Практичне значення одержаних здобувачем результатів дослідження.

Практичне значення дослідження полягає у формуванні рекомендацій і моделей, спрямованих на підвищення ефективності регіональної політики територіальних громад, що може бути використано у діяльності органів місцевого самоврядування, державних установ та у процесах стратегічного планування регіонального розвитку. Запропоновані заходи мають потенціал для впровадження в умовах російсько-української війни, що підвищує здатність територіальних громад протистояти зовнішнім загрозам та сприяє сталому розвитку гірських районів Карпат.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.

Аналіз змісту дисертації не виявив ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації чи інших порушень, які могли б поставити під

сумнів самостійність проведеного автором наукового дослідження. У роботі представлені результати, отримані безпосередньо дисертантом у ході власного наукового пошуку.

Аналіз повноти представлення наукових положень, висновків і рекомендацій у публікаціях здобувача.

Аргументованість результатів дисертаційного дослідження підтверджується їх апробацією у 14 публікаціях, серед яких 5 опубліковані у фахових наукових виданнях України категорії «Б» у галузі політичних наук, 4 - у виданнях, що додатково висвітлює наукові здобутки. Окрім того, результати дослідження відображені в 5 тезах друкованих матеріалів наукових конференцій. Важливо відзначити, що ключові положення та висновки були представлені автором на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що свідчить про актуальність і своєчасність врахування основних аспектів предмета дослідження. Опубліковані праці повністю відображають проблематику, викладену у дисертації. Кількісні та якісні характеристики публікацій засвідчують достатній рівень апробації та відповідність академічним критеріям.

Дискусійні положення, зауваження та рекомендації до змісту дисертації.

У дисертації висвітлено низку важливих питань, які викликають дискусію у межах сучасної політологічної науки, зокрема щодо специфіки реалізації регіональної політики територіальних громад у гірських населених пунктах Карпатського регіону. Однак деякі положення потребують додаткового теоретичного уточнення, а також більш ґрунтовного емпіричного підтвердження, зокрема в частині адаптації моделей розвитку територіальних громад до умов воєнного конфлікту. Вважаємо за необхідне висловити наступні зауваження:

1. Висновок автора на с.32 про те, що родові спільноти перетворилися у IX ст. у територіальні громади (верв) достатньо сумнівний і потребує належної доказовості. По-перше, у окреслений час існувала ще

племінна структура, яка природньо передбачала віче. Дослідники з європейських університетів довели, що племінний формат з віче був характерний для до державних спільнот. Власне відмова від народних зборів, як інституту/інструменту прийняття рішень/контролю/суду, розглядається головним індикатором переходу до державної конструкції ранніх монархій. По-друге, монархії цього періоду кваліфікуються як патримоніальні, тому вони виключають жодний варіант автономії і самоврядування (монарх був власником землі і людей на землі). По-третє, у світовій політології не оспорується твердження про те, що перші громади/спільноти, які здійснили самоврядування, з'являються наприкінці XII ст. у Північній Італії (Ломбардії) після тривалої боротьби/ «комунальної революції», яка дозволила міським громадам отримати привілей на творення права рівного королівському. В решті європейських королівств міські громади набули статусу самоврядних лише у XIII і в подальших сторіччях (на українських землях цим виявом було «Магдебурзьке право»). Сільські громади набули статус самоврядних не у всіх королівствах і значно пізніше.

2. Після кожного розділу кваліфікаційної роботи мають бути висновки.

3. Характеристика гірських громад у Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях за обраними дисертантом параметрами мала би здійснюватися з допомогою таблиць. Це дало би можливість уникнути описовості при поданні інформації та суб'єктивної вибіркості, коли конкретні приклади/випадки, про які йде мова в роботі, будуть не ілюстрацією а підставою аналізу. Це також дозволило б краще структурувати подання матеріалу, оскільки в дисертації характеристика економічних, культурних, екологічних та інших параметрів діяльності громад, хоча і спирається на емпіричні данні, відбувається через калейдоскоп прикладів з життя громад у різних областях. Порядок розгляду прикладів з кожної змінної був довільним, а бажано щоб автор дотримувався єдиної схеми.

4. Співшукач у своїй роботі неодноразово звертався до аналізу емпіричної інформації з життя гірських громад. Однак, в більшості випадків формат аналізу обернений у майбутнє, внаслідок характеристики різних планів та програм, навіть коли мова йшла про плани і програми термін виконання яких вже закінчився (с.136). Натомість не було проаналізовано бюджетів громад, особливо їх виконання. Фінансові параметри діяльності громад мали б бути головним предметом аналізу, оскільки вони демонструють те, що зроблене. Їх розгляд дав би можливість окреслити спільне і особливе та зробити важливі висновки.

5. Матеріал роботи, присвячений стратегії розвитку територіальних громад (с.144-160), за характером викладу, нагадує схему, як робиться стратегія. В параграфі за багато місця присвячено викладу матеріалу про те хто розробляв стратегію кожної громади, про проведення різних форм аналізу, як це робилося. Натомість, ми не знаходимо жодної оцінки про спільне і особливе, позитивні і проблемні сторони перших стратегій і як змінювалися наступні стратегії нових громад.

6. Автор на с. 20 та 55 звертається до характеристики інституційного метода в політологічному аналізі. Особливість цього метода полягає в тому, що він був характерний для політичної науки напередодні Другої світової війни. Після війни його масово критикували і фактично відкинули. Натомість наприкінці ХХ ст. в політичній науці отримав поширення неоінституційний метод. Він принципово змінився порівняно з інституційним методом. Зокрема він застосовується для аналізу як формальних, так і не формальних інституцій. З роботи не зрозуміло, який з цих двох методів застосовано.

Загальний висновок по дисертації

Робота відповідає основним критеріям самостійного наукового дослідження, а викладені в ній положення узгоджуються з вимогами до наукових результатів, визначених у пп. 6–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також критеріям оформлення дисертацій, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 р.).

Таким чином, дисертаційна робота Івасюка Івана Івановича на тему «Регіональна політика територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону» є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке повністю відповідає спеціальності 052 Політологія в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки та заслуговує на присудження автору наукового ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри політології

Львівського національного університету

імені Івана Франка,

доктор політичних наук, професор

Романюк А.С.